

Үйэм тухары үөрэнэбин

Саха өһүн хоһоонугар «Төлкөбүн төрүөх ыччаккыттан ыйыт, кэскилгин кэнчээри оҕоһуттан көрүн» диэн этиллэр. Биһиги үүнэр ыччаппытын үтүөбэ-кэрэбэ үөрэтэн, уопсастыба кэнэбэски кэскилин онорсор киһи, ким-хайа иннинэ учуутал. Учуутал биир үтүө тылынан, биир көрсүө көрүүтүнэн оҕо кутун тутар, кинини тус холобурунан үөрэтэр киһи буолуохтаах. Күн курдук көнө санаалаах, ый курдук ыраас өйдөөх учууталы үөрэнээччилэрэ олохторун эркээйитэ онгостоллор. Оннук холобур туттар, суолдьут сулус онгостор киһибинэн миэхэ учууталым, таайым ССРС норуодунай учуутала Алексеев Михаил Андреевич буолар.

Михаил Андреевич мин эһэм Алексеев Егор Николаевичтыын бииргэ төрөөбүттэр оҕолоро. Өссө бэйэтин көрө да иликпинэ кини туһунан дьоммуттан элбэҕи истибитим. Биһиги дьиэбэ “таайын Михаил Андреевич” диэн дирин ытыктабылынан ахтыллара. 7 кылаас кэннэ Үөһээ-Бүлүү физико-математической оскуолатыгар киирбиһпэр физикаҕа үөрэппитэ, кылааһым салайааччыта этэ. Биһиги оскуоланы 1982 сылга бүтэрбиһпит, 10 «в»-га 36 буолан үөрэммиһпит. Кылааспыт оҕолоро дойдубут араас үрдүк үөрэх кыһаларын бүтэрэн, идэ ылан наука, үөрэбирии, промышленность, экономика уонна доруобуйа харыстабылын эйгэлэригэр бары ситиһиилээхтик үлэлии сылдьаллар. Биһигини барыбытын Учууталбыт барахсан ситимниир, төрөппүттэрбитин сэргэ олохпут акылаатын түһэрсит, онкулун охсубут киһинэн буолар. Михаил Андреевичи мин киһи үйэтин тухары үөрэнэр учууталынан ааҕабын – ол курдук хас биирдии уруогун, алтыспыт түгэммин барытын өйдүүбүн, күн аайы санаабар кэпсэтэбин, сүбэлэтэбин. Билингэ диэри киниттэн элбэххэ үөрэнэбин, сылтан сыл аастабын аайы өссө атын өттүттэн санаттан арыйар курдукпун. Оҕо дууһатын кини курдук өйдүүр, тэннээбин курдук кэпсэтэр, тийимтиэ гына быһаарар киһини кини кэннэ мин өссө көрсө иликпин.

Михаил Андреевич хас биирдии оҕону туохха сыһыаннаабынан көрөн сүбэлиир идэлээбэ, ол эрэри бэйэбит баҕа санаабытын куруук өйүүрэ. Холобура, мин оскуолабын туйгуннук бүтэрэн эрэр киһи МФТИ-гэ дуу, МИФИ-гэ дуу саамай ыараханыгар туттарсар бағалаахпын диэбиһпэр «Оҕом, Ида, кытаат, ол эрэри эйигиттэн

наһаа үчүгэй учуутал тахсыа этэ дии саныбын. Эн олобун суола көнө баҕайы буолуоҕа» диэбитэ. Кырдык, учууталым эппитин курдук буолбута - МЭИ-тэн СГУ-га көспүтүм, аны университеты бүтэрэбэр Киевка Е.Патон аатынан сварка институтугар аспирантураҕа направиеттан аккаастанан туран дойдубар учууталлыы кэлбитим. Ол онно кини маннык суруйбута: “Эн Алексеевтар сиэннэрэбин, онон кинилэр курдук норуоккун сырдатааччы буол. Ханна эрэ ыраах баран биллибэт-көстүбэт киһи буолуоххунааҕар, төрөөбүт сиргэр кэлэн учууталлыырын, дойдун ыччатын иитэрин-үөрэтэрин, сырдыкка уһуйарын – улахан махталлаах дьыала. Ол дирин суолтатын өйдөө”. Ол кэлиэхпиттэн Лөкөчөөнүм оскуолатыгар 35-с сылбын физика учууталынан үлэлиибин, 2008 сыл саас «Аҕан аатынан оскуола, онон кини дьыалатын салҕаан дириэктэрдээ» диэбиттэригэр эмиэ Михаил Андреевич сүбэтин санаан сөбүлэспитим. Урут биир сыл үлэлээппин кытта завуһунан анаабыттарыгар аккаастанаары гыммыппар «Хаһан баҕарар түбүктээх үлэ түмүктээх буолар, илиини араарбакка, дууһаны ууран, ылсан үлэлээтэххэ эрэ ситиһии кэлэр. Сөбүлэс. Ыарахаттартан чаҕыйыма, кинилэр киһини бэрт элбэххэ иитэллэр» диэн суруйбута. Олобум ситиһиилээх бэлиэ күннэригэр мин куруук Михаил Андреевичи саныбын, баара буоллар төһө эрэ үөрүө этэ диибин, онтон ыарахан кэммэр кини бэйэтин холобура миэхэ күүс-көмө буолар, санаабын бөҕөргөтөр.

Студенныыр кэммиттэн Михаил Андреевичтыын куруук суруйсарбыт. Кини «үөрэнээччилэрбиттэн сурук кэлиитэ доруобуйабар үчүгэй дьайыылаах эмп курдук» диирэ. 2002 сылга Лөкөчөөннө баһаар бөҕө турбута, ханнык эрэ түгэннэ уот дэриэбинэҕэ киирэр кутталланан ыксаллаах балаһыанһа биллэриллибитэ, саамай наадалааххытын эрэ ылын диэн буолбута. Онно уолуйан, дьибэр сүүрэн киирэн, бэйэм да өйдөөбөппүнэн докумуоннарбын ылбакка, көмүс быанан бааллыбыт Михаил Андреевич суруктарын эрэ тутан тахсыбытым – ол курдук кинилэр миэхэ олус күндүлэр. Учуутал буоларбар элбэҕи сүбэлээн суруйбута, хас биирдии суруга алгыс кэриэтэ наһаа истин. Саҥа саҕалаан эрэр учууталларга салайааччы уонна наставник быһыытынан кэпсэтэрбэр, мин куруук Михаил Андреевич суруктарын көрдөрөөччүбүн уонна сүбэлэриттэн ааҕан иһитиннэрээччибин. Оскуолатааҕы физикаҕа конспектарбын, задача суоттаабыт тэтэрээттэрбин эмиэ барытын уура сылдыабын.

Өссө ол сағанаабы суруммут күннүгүм баар. Бүлүүгэ көһөн кэлбиттэрин кэннэ дьиэтигэр сылдьан көрсөрүм, элбэби кэпсэтэрбит, үлэбэр сүбэлиирэ.

Библия муудараһын кинигэтигэр “Оҕону айанын аартыгар такайдаһа, сорсуйан да баран, ол суолуттан туоруо суоҕа” диэн этиллэр. Мин айаным аартыгар киниэхэ үөрэммиппин олохпор саамай улахан табыллыбынан, дьолбунан ааҕабын.

Михаил Андреевич

Түмүкпэр, биһиэхэ барыбытыгар чаҕылхай холобур буолар ытыктабыллаах учууталым, таайым Михаил Андреевич Алексеев алгыстаах тылларын эһиэхэ аныыбын: “Ханнык да кэм кэлбитин, туох да буолбутун иһин, оҕоҕо тапталгыт уостубатын, сүрэххит төлөнө сөбүрүйбэтин!”

**Аида Афанасьевна Леонтьева,
Бүлүү улуусун А.И.Леонтьев аатынан
Лөкөчөөн орто оскуолатын физикаҕа учуутала, дириэктэрэ,
СР үөрэҕириитин туйгуна, РФ үөрэбин эйгэтин Бочуоттаах
үлэһитэ.**